

SCHMITT JENŐ HENRIK HÁROM ELŐADÁSA.

TOLSZTOJ, NIETZSCHE, IBSEN.

□ Az Ember és az Ész ma útvesztőkben bolyong. És ez a bolyongás néha végletekre téved. Az egyik ilyen véglet a materializmus, a másik némelyek szerint a theológiai miszticizmus. A kettő közé akar állni és a helyes megismerésre, az önmaga kikutatására és megszépítésére vezetni az Embert, a gnosztikus bölcsészet, amelynek egyik apostola Schmitt Jenő Henrik. Önmagunkban keressük az Istent, a Világmindenség határolt részében, az Emberben, akinek fizikai formája, ez az ideg és formakomplexum, nem egyéb, mint az őt körülölelő láthatatlan kuszgárzások rezonancia-alapja. Ezt a filozófiát hirdeti Schmitt abban a három előadásában is, amely Migray József ügyes és tartalmas bevezetésével most jelent meg. Szinte mellékesnek tűnik fel, hogy a három előadás külön-külön Tolsztojjal, Nietzschével és Ibsennel foglalkozik. Mert ez a három vezető apostola a mi harcunknak csak ürügy és cím a gnosztikus propagandára. Az első két előadás máskülönben is összefüggést mutat. A Tolsztojról szóló sorokban majdnem mindvégig cáfol Schmitt. Cáfolja Tolsztojt, aki elmerült az Istenség eszméjében és az egyéniség teljes feloldását hirdeti az isteni gondolatban és az alázatosságot. Szembe állítja vele második előadásában Nietzschét, aki az „Übermensch“, a tipustalan ember, az isteni ember, a mindeneken felül emelkedő individuum képviselője. Ez a szembeállítás nagyon hatásos, helyes és finoman kiélezett. Kevésbé sikerült Ibsen jellemzése. Ez a harmadik előadás, amely teljesen különáll az első kettőtől, csak a vége felé mind türelmetlenebb gnosztikus okoskodásban egyező előzőivel. Látszik minden sorából, hogy Schmitt nem dramaturg. Sőt járatlan ebben a tudományban már azért is, mert nincsen meg a kellő drámai horizontja. Végig megy a norvég író majd minden darabján azzal a szándékkal, hogy erőszakosan belekényszerítse ezekben az ő filozófiáját, ami pedig nem sikerülhet. Ibsen realista volt, amit különben Schmitt már előadása bevezető soraiban elismer. És egy nyilatkozatában egyenesen tiltakozik az ellen, hogy őt szimbolizmussal aposztrofálják. Ő egyszerűen embereket irt meg, akiket szomorú és jeges lehetetű Észak termett, akik azonban nem oda valók és ezért elpusztúlnak. Pesszimista Ibsen. És nem igaz az,

mintha azt hirdette volna, hogy elpusztítandó az Ember, hogy egy újabb, tökéletesebb fajta következék utána. Ez nem igaz. Sőt, Ibsen fölajdúl azért, mert minden emberi kiválóságnak veszni kell a kicsinyesség csatájában. Az ő Brand lelkesze, Solness építőmestere, Ruben szobrása és John Gabriel Bockmann-ja a rendkívüli, a nagyot akaró ember. Azért viszi hőseit, ezeket az itt felsoroltakat különösen valamely magasságba, hegytetőre, toronyra, ahol eléri őket a magasratörők végzete, egy lavina, vagy szédülés képében. Ez csakugyan szimbolum. De csak annyira, amennyire minden emberi külsőség és cselekedet mögött messze kiható eszmék, gondolatok lappanganak. Egy tett, egy szó jelzése csupán tetteknek és szavak tömegének. Ilyen általánosan emberi szempontból szimbolista Ibsen, amint minden író az, akaratlanul is. De lényegében egy szomorú realista, aki pesszimizmusában lehorgasztott fővel hirdeti minden nagyrahivatottság kicsinyes bukását.

□ Nem mellőzhetek egy egészen közönséges és vas-kos szóhibát, amely alapos tájékozatlanságot árul el. „Rosmersholm“ tárgyalásakor Schmitt Rosmer Jánost következetesen Rosmersholm Jánosnak írja. Ha egyszer fordulna elő ez a szóhiba az írásában, elnézném, de előfordul tizszer, tehát nem tollhibáról, hanem fölületességről szól. Rosmersholm, amelyről Ibsen a darabot elnevezi, a Rosmerek ősi laka. „Holm“ annyit tesz norvégül mint lak, otthon (angolul: home, németül heim). És a darabban is világosan beszélnek Rosmer lelkészről és Rosmersholm-ról. A kettőt csak a legnagyobb fölületesség tévesztheti össze.

□ Általában, az anyag vizsgálatában és a szociális tárgyhoz szükséges objektivitásban nagy hiányai vannak Schmitt Jenő Henriknek. Nagy érdeme a világos és szép stílus, amely az egyéni logikájával néha erősen meggyőző. Csak az a baj, hogy ez a logika legtöbbször, különösen az Ibsenről szóló előadásban, rabulisztikává süllyed.

□ Migray József bevezetése, Schmitt életrajza lelkes és alapos munka. Nagy ismerője Schmitt pályafutásának és bölcsészetének. És avatott tollú rajongója is ennek a filozófiának, amelyet bátran nevezhetünk helyzeti és alkalmi filozófiának, mert ami szép és értékes lényege, azt nem ők találták ki. Az benne

van a filozófia lényegében, benne van a „γνοσις σε αρετών“-ban, benne van az intelligenciává finomult emberi ösztönben. Ők csak néhány szólammal bekapcsolták a „gnósis“-t a mai filozófiai harcokba. És sikereiket, ha vannak, bizonyos körökben azzal érik

el, hogy istentagadók, a fantázia jogosultságát tagadják és a katolikus egyházat elnevezik „legszatánikusabb“ egyháznak. Ezek nagyon olcsó frázisok és levonnak a gnosztikus bölcsészet igazi értékeiből.

BALASSA ENDRE.

Pála Jenő rajza

Pásztortüzek mellett.

*Az én lelkem százsipu bús tilinkó,
A dal — mi száll — fojtott sóhajba fül,
Szavától felsír éjfelen a róna,
S nagy álmot sző a csillogó azúr.*

*Végigcsapong a dús aranykalászon,
Fodrot ver a folyó sötét vizén,
S mesét susogva ül meg elpihenni
Százados tölgyek mohos, lágy ölén...*

*Halkan susog s szavára rendre gyúlnak
Síró fűzek alatt halvány tüzek,
És dalba kezd az ős puszták lakója,
Csillagok szántják a rögös eget.*

*Sápadtan, némán ballag csendbe, lassan
A hold a gyászos, hosszú hidon át,
S álmodva állnak, hallgatag sötétben
A puszta mélyén a fehér tanyák...*

*Utolsó lobbot vetnek még a lángok,
Aztán kihúynak!... Alszik a határ...
S az álmodó vén föld fölött virrasztva
Lelkem halkszavú, csendes dala száll...*

Thoméé József.

Szalay Pál rajza